

35. szám. 1869. Szept. 2.

HAZÁNK

S A

KÜLFÖLD.

Szépirodalmi, ismeretterjesztő és társaséleti
KÉPES HETI KÖZLÖNY.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

SZERKESZTŐ:
SZOKOLY VIKTOR.

KIADÓ-TULAJDONOS:
 az „ATHENAEUM”
 IROD. ÉS NYOMDAI R. TÁRSULAT.

A képeket kitünőbb művészeink rajzolják s metszi **RUSZ K.**

Előfizetési föltételek:

Pestre vagy vidékre, postai küldéssel vagy házhoz hordással,

egész évre	6 frt — kr.
félévre	3 frt — „
negyedévre	1 frt 50 „

Előfizethetni minden postahivatalnál.

Hirdetmények díja: 3 hasábos petsor egyszeri hirdetésnél 5 uj kr. Bélyegdíj külön 30 uj kr.

Az előfizetések s a hirdetményi illetékek a **kiadóhivatalba** (Barátok-tere 7-dik sz.)
 a kéziratok pedig a lap szerkesztőségéhez (Dohány-utca 1-ső sz.) bérmentes
 levelekben intézendők.

PEST, 1869.

NYOMATOTT „AZ ATHENAEUM”
 (BEKLŐTT EMICH GUSEZÁV-FÉLE)
 NYOMDÁBAN.

Cikkek: „Kirándulás Helgoland szigetére.“ *L-m J.-től.* „Krajnai népdalok. *Prém Józseftől.* „Az üstökösök csodavilága.“ Közli: *Nemes Ödön.* — „Még valami Diós-Győr multijáról.“ Közli: *Lóczy Jenő.* — „Szent-Benedek.“ *Myskovszky Viktortól.* — „Az álom és álmoképink.“ *P. J.-től.* — Egy hét története. *Vadnay Károlytól.* — „Vegyes közlemények.“ — „Ujdonságok.“

Képek: Helgoland látképe. — A legnevezetesebb üstökösök. — Ereklye-szekerény a sz.-benedeki zárda templomában. — A sz.-benedeki zárda északi oldala. — A sz.-benedeki zárda udvarfalöli része. (Mindhárom kép Myskovszky V. rajza.)

Ujdonságok.

* (A természetvizsgálók fumei naggyűlésére) sokkal többen jelentkeztek, mint a legkedvezőbb esetben is várták. A beiratásokat aug. 26. rekeszték be. A naggyűlés Pesten lakó tisztviselői már Fiuméba utaztak. Ha találkoznak olyanok, kik előleges jelentés nélkül mennek Fiuméba, szept. 3—5 napjaiban beirathatják még magukat tagokul, de ellátásukról maguknak kell gondoskodniok. A fumeiek nagy előkészületeket tesznek a lehető szives fogadtatásra. Szept. 2-től 10-ig két nagy estély, három banquet és egy nagyszerű táncvigalom rendeztetik, mely célokra Fiume városa 10,000 frot szavazott meg. Az étnemükről Sacher, bécsi cég gondoskodik, s miután Fiume semmi tekintetben sem képes az oly nagy vendégseregnek szükségeseikkel szolgálni, Bécsből oda szállítottat már 4200 üveg champagnei, 10,000 üveg asztali bor, 100 akó sör, 6000 pohár s végtelen számu kés, kanál, villa stb. Az összes élelmi szerek, evő-eszközök stb. 1000 mázsát nyomonnak s a szállítási költség közel 25,000 frot.

* (A királyné) hir szerint, szeptember végén Gödöllőre jó. A trónörökös és Gizella főhercegnő is meglátogatják az ősszel Gödöllőt. Beszélnek azt is, hogy a király az ősszel a határörvidéket látogatná meg.

* (A kelet-ázsiai expedícióról) a tudományt és kereskedelmi ügyeket illető híreket várunk, s ime, vizsályról értesülünk. Az expedíció, melynek költségeit a magyar állam is viseli, mindenütt mint Ausztria küldötte szerepel. Ez ellen felszóltak az expedíció magyar tagjai: Xántus és báró Kaas Ivor, de e miatt az osztrákok haragra keltek és politikálni kezdtek, minek folytán Xántus és b. Kaas fölmentésüket kérik a magyar kormánytól. Egyébiránt már Xántus nincs is az expedícióval, miután a paritást, a dualismust igen furcsán értelmezték a kelet-ázsiai expedíció hajóurai, legkivált dr. Schertzer, ki azt kívánta Xántus Jánostól, hogy a nemzeti muzeum számára gyűjtött természeti tárgyak felét adja a bécsi muzeum részére át; noha ő micsém át azokból, a mit ez intézet részére négyen-öten is gyűjtenek. Természetes, hogy e méltatlan kivánságot Xántus megtagadta, mire Schertzer kimondá, hogy ő semmiféle külön ország részére nem enged gyűjteni, inkább utlevelet ad az illetőnek. Xántus átvette az utlevelet s most Japánban van, honnan a gyűjtésre engedélyt és pénzt kért a közoktatási minisztertől. A mint halljuk, az engedélyt már elküldék neki. — Az expedíció felől Shanghaiból írják július 1-sejéről: A „Donau“ június 30-ikán indult észak felé a Peiso-torkolathoz; azután Chefooa megy s a szerződés megkötése után visszazáratja a kö-

vetséget. A „Fridrich“ korvette még itt van, s itt is marad a hir vételégig, hogy a követ a „Donau“-val Japán felé elindult. Ekko. szintén utána indul.

* (Képviselőválasztás). Naszód ismét választott, és pedig körülbelül úgy, mint első ízben, mikor Papp Zsigmondot egy szavazattal választá meg képviselőnek. Papp lemondván, az új választásnál a románok ismét visszavonultak, csupán 12 választó jelent meg, s ezek közül 8 Porutiu Sámuel kir. tanácsosra és volt főkormányászéki titkára adta szavazatát.

* (Hunfalvy Pál tudós hazánkfi) ki tudvalevőleg a finn akadémia közgyűlésére utazott, Svédországot is meglátogatta, s egy külföldi lapnak így írnak róla Stockholmból: „Azon külföldiek között, kik e napokban Upsalát meglátogatták, különös említést érdemel a tudós magyar Hunfalvy Pál. Mint nyelvbúvár, tanulmányává tette a magyar-finn nyelvtörzset, s az ujkori nyelveken kívül ismeri a török, vogul, osztrak, eszt, finn, lapp stb. nyelveket. Most, kisérvé neje s két unokája által, Liefland-, Esztlend-, és Finnlandban utazott, összeköttetésbe lépve a nevezetesebb tudósokkal; Finnlandban mindenkit meglepett folyékony társalgása a nép nyelvén; onnan Stockholmon át Upsalába utazott, s innen tovább megy Kopenhágába az archaeologiai congressusra. A skandináv nyelveket is ismeri, s az északi őstörténelemben jartasabb a legtöbb benszülőtnél.“

* (Az országos dalárünnepély) a jövő évben Buda-pestben lesz, sz. István napján.

* (Az első honvédszászlóalj lobogója számára) a királyné igen szép zászlószalagot himez. Nem azt a lobogót fogja ez ékesíteni, melyet a honvédtanostályok használnak, s mely csak ideiglenes, hanem egy diszesebbet, melyet ünnepélyesen fognak fölszentelni

* (Az országos dalárünnepély) 10 db aranyat tűzött ki egy megzenésítendő jó kis kötetemre. Pályázott is 29 darab, de a bírálók ezek közül csak háromt találtak némileg figyelemre méltónak, azonban ezek sem ütök meg a mértéket. Október elejéig tehát meghosszabbítják a pályázatot.

* (Öngyilkosság.) A fővárosban szomorú meglepetést okozott a hir, hogy Móczár Ferenc, Pest-megye alügyésze, e napokban egy pisztolylövés által életének véget vetett. — Mondják, zilált vagyoni állapota indította ezen elhatározásra. Őt árvát hagyott maga után.

(Régészet.) Az idei régészeti pályakérdésre két mű küldetett be, és ezek közül Hampel József jogászé pályadíjt, Belicay Menyhérté pedig di-

Ötödik évi folyam.

35. szám.

Pest, 1869. Szeptember 2-án.

Kirándulás Helgoland szigetére.

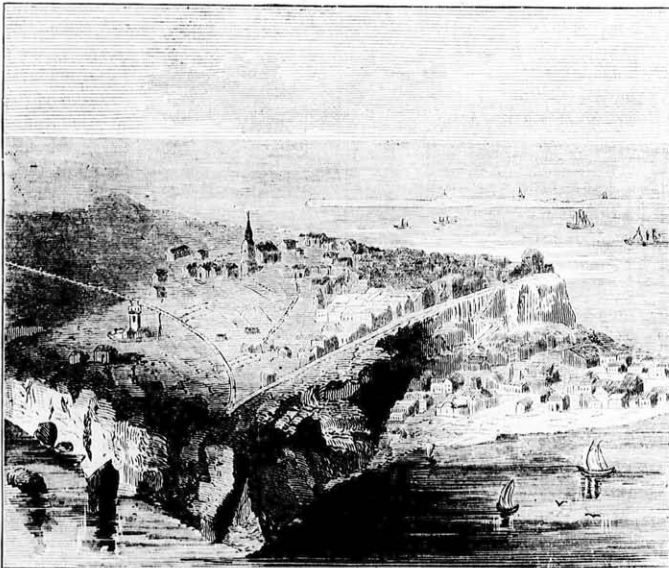
Szép nyári nap reggelén a „*Helgoland*” hajó fedélzetéről bámultuk Hamburgnál a nagy hajókkal telt Elbét, melyek tömkelegéből alig birt kibontakozni. Végre szabadabban voltunk, s hajónk nyilsebességgel haladt tova, futva engedvén csak megszemlélni Altonát, mely csak egy esatorna

által van Hamburgtól elválasztva, és a méltóságos folyó partján emelkedő lakokat. Itt-ott nagy hajókkal találkoztunk, melyek a föld legtávolabbi részeiből hozták áruikat a világvárosba. Így haladtunk reggeli 8 órától körülbelül délután 2-ig, midőn *Cuxhavenbe* értünk, melynek világító tornya már messziről

szemünkbe ötlött, s mely az itt körülbelül 14 mérföld széles Elbe balpartján az utolsó város.

Nem sokára a sik tengerre értünk, s a föld előtt szemünk előtt. Leírhatatlan az érzés, melyet e percben éreztünk. A szabad tenger, a nagy

hullámok tompa moraja s a végtelen tengeren némileg az egyedüllet érzete, szokatlan leki állapotot idéztek elő. A nagy víz és ég szemlélete saját parányiségünket juttatja eszünkbe, s ennek érzetében bámulva nézzük a teremtő műveinek fönségét.

Helgoland látkepe.

Négy óra tájban megpillantók a kis *Helgoland*-szigetet, s nem sokára esekély távolra partjától, horgonyt vetettünk. Innét esolnak szállított magára a szigetre, honnét a fürdővendégek bámuló sorai közt kellett fogadónkba mennünk, mely az u. n. alsó-városban volt, s honnét több száz lépésű vezet a felső-

városba, mely 200—240 lábnyira van a tenger szine fölött. Az épületek legnagyobb részt fogadók, a fürdővendégek számára; magán-épületek esekély számmal vannak, mert az állandón ott levő lakosok száma esekély. A fürdő-helyi-

ségek a sziget közelében levő nagy zátonyon vannak.

Valamint Cuxhavennek, úgy Helgolandnak is van világitó tornya. A sziget fensíkjának be nem épített részét burgonya-földek lepik el. Szép holdvilágos estéken nagy élvezetet nyújt a kis sziget körülhajózása, mely 1—1½ órát igényel, midőn a lenyugvó nap utolsó sugarainak tükrözése, később az esti homály, s a feljövő csillagok fenséges képet nyújtanak.

Helgoland angol birtok. E sziget két kikötője közül az egyik negyvennyolc láb mély, s ezekben folyvást jelentékeny tengeri haderő időzhet. Helgolandon az ugynevezett szirt, mely számos vörös szikla-láncolatából áll, természetes erődöt képez, s ha az őrséggel jól meg van rakva s élelmi szerekkel bőven ellátva, majdnem bevehetlenné tekinthető. Ezen szirt száz láb magas falai függőlegesen emelkednek ki a tengerből.

Helgoland tengeri földjét Magyarországról is számos beteg szokta évenként fölkeresni, s ezért ismertetése tán nem volt e lapokban felesleges. Tiszta tengeri levegője s hullámainak erősítő ha-

tása miatt Helgolandot tartják legkikötőbbnek minden tengeri fürdő között.

Ezen tengeri fürdő minden tekintetben erősítőleg és üdítőleg hat a legtöbb idegbajban, idült bőrbetegségekben, meghűlésre és izzadásra való hajlamokban, köszvényben a minden oly nyavalyában, mely kimerültségből s életerők fogyásából származik.

Helgoland fürdőinek használására legalkalmasab az idő július közepétől szeptemberig, s a betegek rendszeren egy idény alatt harmincszor szoktak megfürödni, s pedig naponkint egyszer. Erősebb természetű egyének esténként másodsodszor is fürödhetnek, a gyöngébbeknek azonban langys kádfürdőben kell magukat a hullámfürdőhöz előkészíteniök.

Maga a fürdőhely a sziget partjától mintegy 300 ölnyre fekvő homoktorlaszon van, hova csolnakon szoktunk volt átkelni; viharos időben természetesen, igen bajos az odajutás, s ilyenkor aztán a sziget fürdőházának kádjai nyújtanak pótlékot. Kaphatni itt pompás savót s Európa minden nevezetes ásványvizét.

L—m J.

Krajnai népdalok.*)

I.

A várból vágatva
Jön lován kedvesem,
Egy fehér sólymot hoz
A virgonc paripán.

Rozmaring bokrétát
Visel a kalapján;
A virgonc ló nyerit,
Virul a rozmarin.

— Én édes kedvesem,
Hova küssem lovam?
„Én édes kedvesem
A kis istállóba.“

— Én édes kedvesem,
Hova tegyem sólymom?
„Én édes kedvesem,
Világos szobámba.“

— Én édes kedvesem,
Hova a bokrétát?
Én édes kedvesem,
Hófehér keblemre!“

II.

Kis madár a
Zöldelő fán zengett,

Hallá ezt a

Szürke vár asszonya.
— Jöjj madárkám,

Jöjj a szürke várba!
Kapsz majd nálam

Édes drága étket,
Édes étket
S malvázai jó bort.

Fogsz az ifju
Kis herecgnél ülni,
Nála ülni

És neki dalolni!

„Nem megyek én
Hozzád, ifju asszony,
Elzárnál ott
A kis szürke várban.
Inkább szállok
El a zöld erdőbe,
Inkább eszem
Sárga tiszta búzát,
Inkább iszom
Friss és tiszta vizet,
Inkább zengek
Kedvem szerint önként!“

*) A krajnai népköltészetből már több szép virágot mutatott be olvasóinknak Prém József e lapok hasábjain. Midőn most ismét három fordított dalt küzlünk tőle, ide igtatjuk azok kísérő levelét is, az olvasó tájékoztatásul. (Szürk.)

III.

„Mi lelt kis madárkám,
Kis fehér gerlicém,
Hogy oly halvány lett a
Szép piros kis arcod ?

Hogy ne lenne halvány
Szép piros kis arcom :
Kényszerítnek, hogy a
Kedvesemtől váljak.

Kedvesemtől, hogyha
Elválasztnak engem,
Mind halálíg gyászos
Lesz nekem az élet.

És ha majd könyeim
Egy köre hullanak,
Árva két darabra
Fog az szíjjel törni.

Téged szedlek aztán
Keser' ürömvirág,
Szedlek, szedlek és a
Bús szívemre teszed.

Zöldeljen rozmarin,
A hol jár kedvesem,
Zöldeljen rozmarin
Körülte ékesen !

Tisztelt szerkesztő úr! Jól tudom, hogy a „Hazánk s Külföld“ tárgyilagosa költeményeket inkább szeret közölni, mint holmi szerelmi ömledéseket, s azért tartózkodtam is eddig dalokat küldeni; mindazáltal bátor vagyok e három dal közlésére félkérni a t. szerkesztő urat.

Idegen *népdalokat* fordítani távolról sem oly háladatos, mint p. o. balladát, vagy más elbeszélő költeményt, mert alanyi költemény, kivált nálunk, elég van, míg valóságos tiszta compositióju ballada vajmi kevés; azonkívül a más népek dalai vagy *általános* érzelmeket zengnek, s így még az újság ingerével sem bírnak, vagy *speciális egyéni* érzelmeikről, vagy épen *provinciális* nézeteikről szólnak, s így ismét élvezhetlenek az idegenre nézve.

Körülbelül ez okok készítették arra, hogy „Krajnai népköltemény-gyűjteményembe“ igen kevés dalt vettem föl, s ezeket is csak azért,

mert a gyűjteményem elejére tett, s Krajna népköltészetéről szóló bevezetésben a dalokról is tüzetesen szólok.

E néhány darab iránt is úgy jártam el, hogy mégis az objectivebb tárgyukat vettem fel.

Az ide mellékeltek ezek közül valók; az első alakjára nézve románc, holott alanyi nyilatkozat; a második egy mese, mely allegoriává magasul, hát'érben subjectiv érzellemmel; a harmadik már tisztán alanyi dal, rokonszenves csöndes fájdalomu elégiai hanggal s páratlan egyszerűséggel, mely hatalmasan felejteti a hiányzó rimeket. Ezek különben többnyire hiányzanak a krajnai s általában a szláv népkölteményekben, s legrégebb, legeredetibb költemények azok, melyekben a rím teljesen hiányzik, miután ez a krajnai, valamint minden szláv népköltészetben csak későbbi járulék. Maradtam stb.

Prém József.

Az üstökösök csodavilága.

Az újabbkori tudományos buvárlatok a teremés ezredéves talányait oldák meg. Ez különösen a csillagvilágra vonatkozik. A XVII-ik század elején például azon tapasztalatra jöttek, hogy a két óriási bolygó, Jupiter és Saturnus, kölcsönös vonzódásuk folytán napkörüli útjukban zavar történik, hogy amannak útja sűrűalakban a nap körül mindinkább távozik, és hogy ez által körülfutásában késedelem történik, míg Saturnus spirál-útja szűkebbé válván, körülfutásában gyorsabbá lesz. E két égi-test folytatóns és kölcsönös közeledése a csillagászokat aggodalomba ejtő, minthogy a két bolygó folytatóns közeledését oda magyarázták, hogy azok végre összeütközvén, az egész bolygórendszert semmivé teszik. Laplace azonban behozonyítá, hogy e bolygók kölcsönös

közeledése csak időszaki, s 466 évnél hosszabb ideig nem tart.

Az égi tűnemények között különösen a meteorok, köesök, és az üstökösök okoztak legtöbb csodálatot a legrégebb kortól a legújabbig. Az üstökösök, melyeknek sugár-uszályaik olykor mint lángoló pallosok vagy vesszőnyalábok tűntek elő, a balhítű emberek által isten büntető-jelei gyanánt tekintettek. Sajátságos alakjaikból a világeseményekre is következtettek. Ezen balhítű csaknem egész korunkig terjedt. Még 1829-ben Forster, angol orvos, „felvilágosult“ századunk gunyjára, mintegy 500 üstököst számlál elő, melyekkel egyenkint fontos történeti tényeket hoz kapcsolatba.

Forster szerint pl. a 371-diki (K. e.) üstök-

kös, melynek rettentő üstöke a látható égbolt $\frac{1}{3}$ -át borítja el, a spartaiakra nézve szerenesétlen leuktrai üstökötet jövendöl meg.

A 43-ik évi (Kr. e.) üstökös, mely oly fényesen ragyogott, hogy nappal is látható volt Caeszár halálával volt kapcsolatban.

Más üstökösök (ezen csillagász szerint) zendülést, háborút, mirigybetegséget, halált stb. hirdettek.

A 60-ik évi üstökös, mely fényével — állítólag — a napot is elhomályosította, a Nero alatt folyt keresztény-üldözésnek volt előhírnöke.

Az 590-dik évi üstökös a krónikások szerint rettentő mirigybetegséget hozott, mely alkalommal a halál közelédtét erős tüszszénés hirdeté. Innen vált szokássá tüszszentőnek egészséget kívánni.

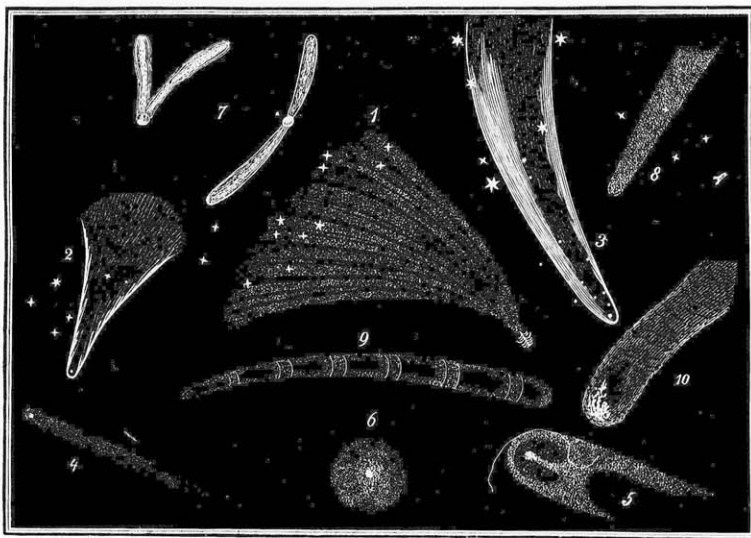
tak) nappal is látható volt. Magva szikrázó sárkányhoz hasonlított.

2. Az 1811-diki üstökös, ez szept. 10-dikén este 10 óraker jelent meg a nagy-medve csillagzatban. Közhiedelem szerint ez azon évi jó bormestést és Napoleon bukását adá hírül.

3. Ugyanazon üstökös october 11-dikén. Az élesen határolt kékes-zöld magvat diessugár, fényes burok övezé, ottól azonban egy setét kör választá el. A felséges üstök, mely a magvat s annak burkát is körülfttyolozá, óriási hal-farkhoz volt hasonló. Körülfutásának ideje Argelander szerint 3065 év.

4. A Halley-féle üstökös, a mint az 1835. october hó 28-dikán szabad szemmel volt látható.

5. Ugyanaz teleskopon át nézve, 1836-ban január hó 28-dikán. Sajátságos, hogy az üstökösök

A legnevezetesebb üstökösök.

V. Károly császár az 1556-dik évi üstökös-től annyira megijedt, hogy koronáját letevén, kolistorba vonult büneit megbánandó. Az 1618-iki üstökös csillag, mely 104 égfoknyi hosszúságot ért el, Forstel szerint a 30 éves háborút adá hírül.

Mindamellert is az üstökösök alakja és üstöke néha igen feltűnők, s napjainkban is sok fejtrésre adnak okot.

Az ide mellékelt kép a legnevezetesebb üstökösököt tünteti elő.

1. Az 1744-diki ritkaszepréségű üstökös. Üstöke március 7- és 8 dikán hatfeldé osztva volt látható. Egyes üstöke 4° széles és $33''$ — $44''$ hosszúknak valának. Oly fényesen ragyogott, hogy árnyékban (hova a nap sugarni közvetlen nem hatolhat-

fényszálya) a teleskopi nagyítások folytán elhalványulnak.

6. Ugyanazon üstökös 1836-ban május 3-dikán teleskopon át nézve.

7. Az 1810-diki üstökös kettős üstökével.

8. Az 1819-diki üstökös.

9. Az 1860-ban feltűnt üstökös, melynek sugárüstöke 10 millió mértföld hosszúságot ért el.

10.) Egy teleskopi üstökös.

Számtalan, különböző nagyságu és alaku üstökös tévelyog naprendszerünkben. A történet több mint 600 üstökösről értesít, melyek szabad szemmel voltak szemlélhetők. Távesövek által mint egy 2000 üstökös gyönyörködteté a szemlélőket, melyek közül 150-nek utját gondosan ki is szá-

miták. Az ujabbkori teleskop segítségével évenként középszámításban 4—5 üstökösöt fozoznek fel. 1847-ben 6, 1848-ban 8 üstökös volt távcső által látható.

Az üstökösök gyakori megjelenésükből következtetve, azoknak számát bolygórendszerünkben 100,000-ra tohotni. Csak kevés közeledik a föld höz amyira, hogy szabad szemmel látható legyen; már pedig a legerősebb teleskop segítségével is csak azon üstökösöket lehet kivenni, melyek a Mars út határán belül érik el a napközelséget.

Az üstökösök olykor bámulatraméltó nagyságukak.

Az 1811-ik évi üstökös magva például átmérőjében kétszázötezer mföldet tett; üstökének hossza october 11-én 1811. évben 15 millió mértföldet ért el, melynek átmetszeti szélessége egy millió mföldet tett. Némely üstökösnek felülete olykor fölülmulja az összes bolygókét, sőt a napét is. A mag nagysága azonban igen különböző, átmérője 100 mértföldtől 10,000 mértföldig változik.

A mag, valamint a fényburok és üstök igen változó alakú. A fényburok és üstök néha egy nap, sőt óra alatt is két-, háromszorta nagyobbá, vagy viszont kisebbé lesz.

Az üstök rendszeren a nappal ellenkező oldalon látszik, s a magtól távolodva, mind szélesebbé válik; legnagyobb kitorjedését nap-közélen nyeri. Az 1769-iki nagy üstökös napközéleben 97 égfoku, felette szép üstököt látatott. Az 1680-ik évi üstöké 160 teleholdnyi hosszúságot ért el. Az üstök fénye többnyire oly gyöngye, hogy azt a hold

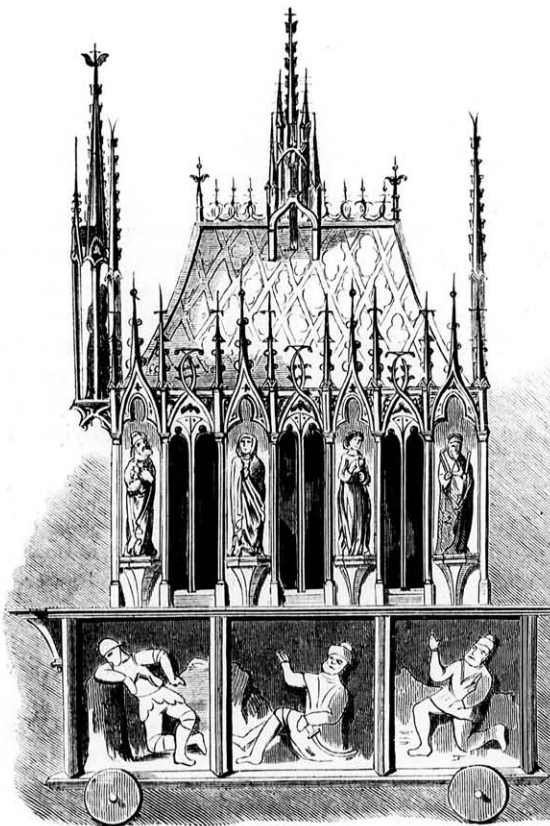
világa is képes elhalványítani. — Minden üstökös változtatja fényét a szerint, a mint a naptól távolodik, vagy közelebb jön. Ha azok tőlünk oly távol állanak, hogy csak távcsővel vehetjük észre: abban az esetben mint halványan fénylő, kör-alakú ködfátyol tűnnek elő, melyek közepe (magva) világosabb szokott lenni. Ily esetben üstök nélkül szokat látszani. Némelyek, mint az 1585-ki és 1770-ki üstökösök, napközéleben is üstök nélkül maradtak. Üstökösök, melyeknek visszatértét már többször észlelték, mindig más, meg más alakban jelentkeztek.

Egy szász lelkész, Dörfel György, Plauenben 1680-ban azon bátor állítással lépett a világ elé, hogy a nagy üstökös, mely akkor egész Európa figyelmét magára vonta, mint minden más üstökös, hosszukás pályát ír le. Newton néhány évvel később bebizonyította, hogy az üstökösök is, mint a többi bolygók, a vonzás törvényét követik.

Az üstökös-pályák kiszámítása, a bolygók zavaró

hatása miatt, felette nehéz. Clairaut, Laland és Lepaule Hortensia asszony voltak az elsők, kik ezen nehéz számítás megkísérlék. Ezek hat hóig számítottak, míg végre Clairaut 1758. novemberében hirül adá, hogy a Halley által körülbelül 1758. és 59-re jósolt üstökös 1759. január- és februáriusban minden bizonynyal meg fog jelenni. Az üstökös, a mint kiszámítottat, a kitiizött időben meg is jelent a nevezett csillagzatban, és 1759. márc. 12-én napközébe ért.

Halley erre 24 üstökös pályáját számítá ki. A

Ereklyeszekreney a sz.-benedeki zárda templomában. (Szövege az 551. o.)

XIX-ik században több rövid pályájú üstökös fedeztetvén fel, ezek által lehetővé vált a számításokat kísérletek által is igazolni. Pons, Marseilleben nov. 26-án 1818-ban egy üstökösöt fedezett fel, melynek körülfutási idejét Enke 1204 napra számítá. A tudomány valódi diadala gyanánt szolgál, hogy ezen üstökös 1822-től fogva a meghatározott helyen és időben megismétlődött jelenni. Bila üstökös nap-körüli utját $6\frac{3}{4}$ év, a Faye $7\frac{1}{2}$ év, a d'Arrest $6\frac{1}{2}$ év, a Tuttle által fölfedezett $13\frac{6}{10}$

év, és a Winnecke $5\frac{1}{2}$ év alatt végzi. Az 1858-ki gyönyörű üstökös (ezt Donati pillantá meg először) a nap körül roppant ellipsist ír le. Bruhns szerint 2102 év múlva tér vissza. 1866-ban szintén két üstökös volt látható; ha Forster él, bizonyára a porosz-osztrák háborút magyarázza ki ezekből. Néhány üstökös körülfutási idejét 8000—10,000 évre számíták.

Közl: *Nemes Ödön.*

Még valami Diós-Győr multjáról.

A „Hazánk s Külföld“ 29-ik számában megjelent Diós-Győr szép rajzához írt rövid magyarázó cikket a következő adatokkal kívánjuk megtoldani.

Diós-Győr egyike azon nevezetes városoknak, melyek hajdani királyi székhelyül, vagy legalább mulató-helyül szolgáltak. Ezek pedig voltak: Buda, Visegrád, Diós-Győr és Tata. A vár különösen Nagy Lajos, Zsigmond és Mátyás királyok alatt nevezetes tartózkodási hely volt, a mennyiben nevezett királyaink nemcsak fáradalmaikat kipihenni, mulatni jöttek ide, hanem fontos országos ügyeket is intéztek el, sőt végeztek európai fontosságú, messze kiható külügyeket is.

Ez okoknál fogva aligha lesz érdektelen néhány szóval megemlékezni Diós-Győr szép multjáról.

Diós-Győr, a hajdani királyi mulató-hely, mint a „Hazánk“ 29-ik számában megjelent esinos rajzon is láthatjuk, gyönyörű vidéken, nagy kiterjedésű őserdők árnyékában fekszik; a híres várnak azonban most már csak romjai láthatók; a többit elpusztította az idő vas keze.

Legrégibb multjáról keveset tudunk, s a mit tudunk, érdektelen; azonban régiségét bizonyítja azon körülmény, hogy már Béla király névtelen jegyzője említést tesz róla; továbbá, hogy 1252-ik évben már IV. Béla király neje, Mária birta.

Nagyobb jelentőségre azonban csak Nagy Lajos király alatt kezdett emelkedni, ki részint a vidék szépségétől vonzatva, részint lengyel- és moldvaországi ügyei miatt rakorta tartózkodott Diós-Győrött, a mely Lengyelországhoz is közelebb esett, mint akár Buda, akár Visegrád.

Wenzel G. kitünő történetbúvárunk szerint, N. Lajos 15 ízben volt Diós-Győrött, rövidobb-hosszabb ideig. Minthogy pedig e tartózkodások ideje többnyire téle (november és december hónapokra) esett, következtethetjük, hogy nagyszerű királyi vadászatok tartottak a vár körül fekvő

roppant erdőségekben. E mellett azonban nevezetes szerepet játszott itt a magasabb politika és diplomacia is.

Első ízbeni itt tartózkodásának (mely 1369-ik év május, szeptember és október havára esett), okát a tájék megragadó szépségében leljük ugyan; de másrészt azon nevezetes körülményben is, hogy ez idő tájra esett lengyel királylyá választása. Nagy Lajos, az időközben fölmerült diplomacia kellemetlenségeket Budán 1369-évben kiegyenlített egy nevezetes békekötéssel Károly császárral, Lajos király és az osztrák herceg között, mely az örökösödést állapította meg. 1369. évben Kázmér, lengyel királylyal is újabb szövetségre lépett.

E szövetség létrejötte most egyik oka, hogy Lajos ide, közel a lengyel határhoz jött lakni. Ugyan 1370-ik év november 3-án Kázmér lovaglásközben lováról szerencsétlenül leesvén, meghalt; ennél fogva a szerződés értelmében, N. Lajos siettetett Diós-Győről Lengyelországba, Krakóba, hol a trónt már nov. 19-én ünnepélyesen elfoglalta.

Innen azonban, anyját Erzsébetet, Krakóban hagyván kormányzóul, csakhamar visszasietett Diós-Győrre. December 28-án már itt találjuk a nagy királyt, ki itt a zavaros moldvaországi ügyekkel foglalkozott. 1374-től 1377-ig itt készült a Lithvánia elleni hadjáratra.

Diós-Győr történetében azonban főleg az 1381. év képezett főfontosságú epochát. Ugyanis ez évben, november 26-án itt rectificálta Lajos a turini békét; e napon adott nyugtatványt Velence küldöttségének, hogy a békekötés értelmében a városra rótt 7000 aranyat átvette; december 26-án itt állította ki a bizonyítványt, hogy Zára és Cattaro átadott neki. Itt fogadta ekkor a velencei követeket is, — mely alkalommal nagy ünnepélyességeknek lón tanuja — a most már romban fekvő vár.

Zsigmond király korát illetőleg legnevezetesebb volt az 1388-dik és 1412-dik év. Tudniillik 1388-ban innen indult ki Zsigmond a boszniai hadjáratra (Tvardko, boszniai király ellen), 1412-ben pedig innen küldte el a Velenében levő hadparancsnokok számára a szükséges rendeleteket; innen menesztett egy iratot Olaszország uraihoz és rendeihez. Ugyanez évben, május 6-ikán, Zsigmond szövetséget kötött itt három bajor herceggel és a görtzi gróffal Frigyes ellen, a midőn is roppant fényű mulatságok és vadászatok rendeztetek egész őszig.

Ekkor tehát Diós-Győr még királyi birtok volt; de Zsigmond már legközelebb (hihetőleg 1420-ban) második nejének, Cilley Borbálának ajándékozta, vagy (a mi szintén lehetséges) elzálogosította; annyi azonban bizonyos, hogy 1427-ik évben már Borbála királyné, mint tulajdonát bírta.

Mátyás azonban újra mint királyi birtokot, bírta; és ő mindössze öt ízben mulatott hosszabb ideig Diós-Győrött, hol fíradalmait pihente ki. Az 1460—1461-iki itt tartózkodása még legnagyobb fontossággal bír, a mennyiben ennek nevezetes befolyása volt a hussziták ellen viselt háborukra.

Később azonban, 1475. évben második nejének,

Beatrix királynénak ajándékozta, s azóta majdnem állandólag királynéi mulatóhely lett Diós-Győr.

1552-ik évben I. Ferdinánd neje, Mária királyné (II. Ulászló leánya) bírta, ki a várost és a hozzátartozó uradalmat külföldről kormányozta, és több rendbeli kedvezményeivel látta el, mint Mátyás király is. Fel volt mentve a papi tized alól, kiváltságos volt mindennemű dézsmák alól; de azért a város emelkedni még sem bírta.

Mióta Mátyás király elhagyta e várat, azóta annak fénye, díszje is alászállott; azután többé nem emelkedett soha oly nevezetességre, sőt inkább mindinkább elhanyagoltatott. Később megszünt királyi birtok lenni, a mennyiben több főúri család bírta időközben, így Balassa Zsigmond is, míg végre a XVIII-ik században a királyi fiskus által visszafoglaltatott, s jelenleg magyar királyi kincstári birtokot képez.

Ez rövid vonásokban e vár története, melyet oly kitünően ismertett Wenzel Gusztáv történettudóunk az akadémia egyik tavalyi ülésében. Sajnálom, hogy azon értekezés nincs kezeim közt*) legalább fölhasználhattam volna most. De ez is elég lesz pótlásul a multikori cikkhez.

Közli: *Lávay Jenő.*

Szent-Benedek.

Bars megyében, a Garam kies völgyén fekszik a szent-benedeki zárdá, hasonnevű mezővárossal együtt. A város fekvése felette regényes; kelet felé a Garam vize, nyugatról a szőlőkkel borított, kissé meredek halmok és hegyek veszik körül.

Hagyomány szerint Géza királyunk alapította, három évi rövid uralmodása alatt (1074—1077.) a bencések, e tudományos papi rend számára ezen zárdát és apátságot.

Véleményem szerint ezen templom (tekintve annak már határozott csúcsíves építészeti műirányát és egyes részleteit) nem lehet a XI-dik század építménye, mert akkoriban hazánkban általában még a félköríves román műizlés uralkodott; mindazáltal tekintetbe véve a zárdá-templom főbejárás kapuzatán levő, kissé nehézkes és merev jellegű részleteket, nemkülönben annak belsejében a boltozatot tartó, még fejezetekkel ellátott oszlopait: ezek szerint hazánk egyik legrégebbi zárdátemploma áll előttünk, mely ezen részletekről ítélve, a XII-dik század vége felé épülhetett.

Ezen érdekes zárdá- s templomának látképét a mellékelt rajzon veszi az olvasó. Műtörté-

neti szempontból nemcsak a templom felette nevezetes, hanem itt megvan még az egész hajdani zárdának elrendezése, beosztása, s abban több igen nevezetes középkori részlet is. Henszlmann Imre, jeles régészünk állítása szerint, e helyiség páratlan hazánkban, a régi klastromok elrendezése és azok erősítése tekintetében; ilyen, az ellenség megtámadása ellen várszerűen megerősített zárdák és templomok egynéhány példánya Erdélyben található még.

A templom három egyenlő magasságú hajóból áll, s e szerint az ugynevezett *csarnoktemplomok* (Hallenkirchen) közé sorozandó; egészen faragott kövekből van építve; a fő- és a két mellékhajó kelet felé több szög által záratik be, s a templom ezen szentélyeit kívülről tekintve, imponans kinézésűek. A templom belsejében a szép csúcsíves boltozat gerinceit fejezetekkel és szép lábazatokkal ellátott oszloptövek (Säulenbündel) tartják. A mellékhajók boltozatának gerinceit

*) Nem tudom, megjelent-e nyomtatásban?

pedig a főfalazat félhengerforma pillérei támogatják.

Oltárai közt csak az északi mellékhajó keleti részén levő még eredeti góth, melynek egyik szárnyán minuskol góth betűkből álló felírás olvasható, ugymint:

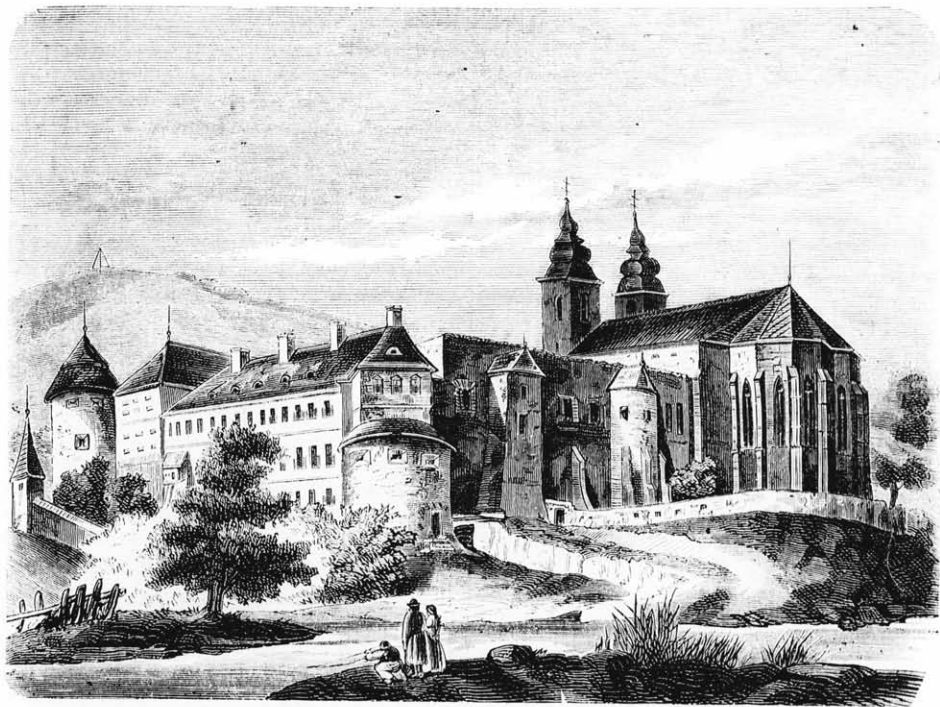
**hoc opus fecit fieri reverendus Dominus
Johannes abas de sanctum benedictum
Anno Domini 1510.**

(Ezen művet tisztelendő János, sz. benedek-rendi apát úr készítette, az Ur 1510. évében.)

Az évszám arabs számokkal, az akkori kor iz-

száad első évtizedeiben általánossá vált; és ezen műirány a század közepé táján, az 1550-dik év körül egészen elkeresodván, helyet engedett az új renaissance műizlés kezdetleges és klasszikus formáinak.

Megemlítésre méltónak találok — mert talán hazánkban egyetlen — a Krisztus sírját. Az egész szép góth izlésben van tartva, egy egy-hajós kápolnácskát képez, melynek díszített, nyerges fedélzetén csinos góth tornyocska emelkedik; a kápolna góth ablaknyílásai közt kívülről mennyezetek alatti, oszlopcsökkákon álló több apostol csi-

A sz.-benedeki zárdá északi oldala. (Myskóvszky Viktor rajza.)

lésének megfelelőleg van képezve, s azt ide lemásolni érdekesnek tartom:

1510

Ezen góth oltárt tehát János apát 1510-dik évben készítette; az oltár díszítőművein már észrevehetni itt-ott a góth izlés hanyatlásának idomait, melyeknek alkalmazása hazánkban a XVI-dik

nosan faragott szobrocskái állanak; a szép művekkellátott góth ablaknyílásokon látható a megváltónak holt teste, fekvő helyzetben, úgy hogy az egész kápolna hosszát elfoglalja.

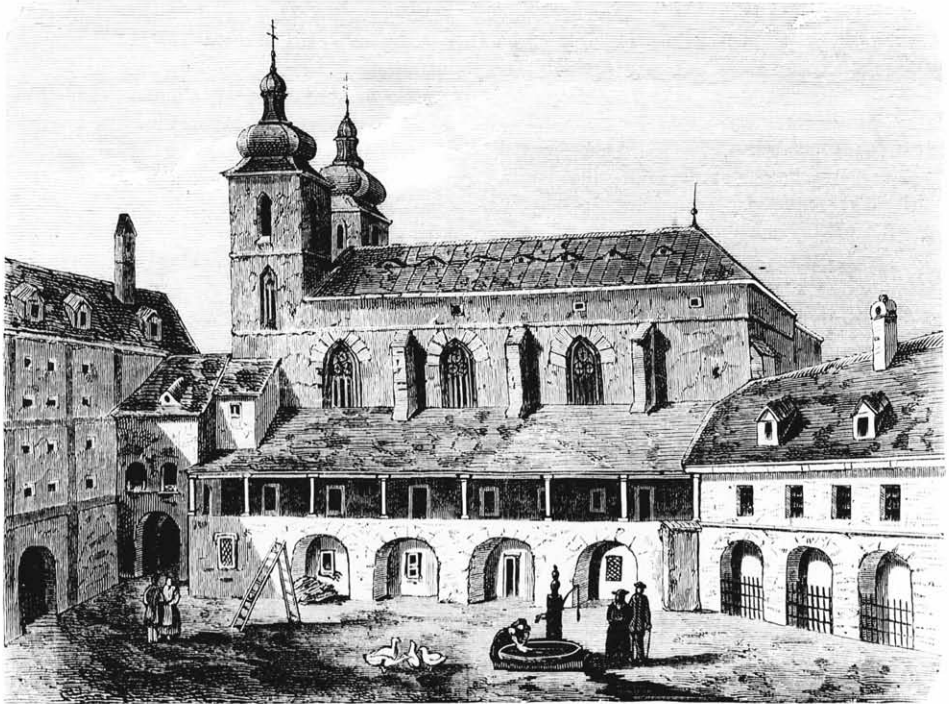
Az egész, fából mesterileg faragott mű egy talpuzaton nyugszik, melynek mezőkre osztott részein a szent sírt őrző római katonák különféle helyzetben vannak féldomborműben faragva.

Ezen érdekes középkori mű méretei nem nagyok; így hossza mintegy 6, magassága 5 lábat tesz. A talpuzat négy keréken nyugszik, talán hogy a templom akármely megkivántató részébe lehessen elhelyezni? vagy talán egyházi körme-

notek alkalmával használtott? Az egész mű compositiója helyes, s az egyes alakok, építészeti részletek, és azok díszitényei kivitele nem hagy semmi kívánni valót. Formájára nézve leginkább hasonlít a Francia- és Némethonban levő régi ereklye-szokrényekhez, nevezetesen a brüggei Ursula-szokrényhez. Tudomásom szerint csak Sz-Benedeken találatik ily rendeltetésű és kivitelű szokrény, melynek egyszerűen körülvonalozott rajzát az olvasó tájékozására ide melléklem, tüzetesebb leírásához — miután az inkább szaklapba való lenne, de másrészt a hely szüke sem

ablakából van felvéve, láthatjuk a templom déli oldalát, melynek szép ivezetű góth ablakai a későbbben hozzáépített épület által nagyobb részt fedve vannak. Az udvar négyszegletű, melynek három oldalát a zárda épületei, oszlopos folyosókkal, a negyediket a templom képezi.

Sz-Benedeket és a hozzá tartozó urodalmat az 1565-dik évtől fogva az esztergami káptalan bírja; annak tisztjei lakják az egykori zárda nagy részét, míg egy része a lelkész parochiális lakásául szolgál. A XVII. század végén a zárda déli része részint újból építettet, részint magtárrá

A sz-benedeki zárda udvarfelöli része. (Myskovszky V. rajza.)

engedi — nem bocsátkozhatom.

A mi a templom külsejét illeti, itt legelőször a díszes csücsivezetű főkapuzat öltik szemünkbe; gazdagon és szépen párkányzott és tagozott belleleten, mennyezetek alatt, a négy evangélista szép kivitelű szobrai — kőből mesterileg faragva — láthatók.

Felső ivezetének egyik horonyában még a román korra emlékeztető, nehézkes kivitelű borág szép hullámvonalban vonul, melynek alsó részzeit mindkét oldalon oroslányforma, durva és darabos kivitelű állatok szájukban tartják.

A második képen, mely a kereszt-folyosó egyik

alakítottát át. A templom-udvar felöli részén jól vehetők ki az ablak feletti lőrésök, góth ablakokkal ellátott s szintén faragott kövekből; a templommal egyidejűleg épült két régi torony, melyek ugy, mint a templom hajói is, rézzel vannak fedve.

Tagadni nem lehet, hogy a templom ezen udvarfelöli látképe, oszlopos és tornácos épületeivel, imponans toronyszű A zárda keleti részén levő kisebb toronyban tartják a híres levéltárt, hol hazánk történelmére nézve még sok, eddig ismeretlen adat lappang, azonkívül számos pещés okmányon kívül több régi kötésű és ini-

tiálékkal diszitett codex található; a levéltár azonban a legnagyobb rendben van.

Ezen a legvezetes levéltár alatt, melybe egy tilkos lépcsőzet vezet, van az egykor híres Koháry-család sírboltja, hol nevezetesen a lévai csatában 1664-ben a törökök által agyonlőtt hőselkü Koháry István holttetemei nyugsznak. Ha tör-

ténet- és régészet kedvelő arra a vidékre vetődik, az e zárda megtekintését el ne mulasztja, mert élvezetes és tanulságos annak megszemlélése, s biztosítva lehet, hogy a zárdában jelenleg lakó jószágigazgató által — ki maga is nagy történetkedvelő — a legszivesebb fogadtatásban részesül.

Mykócszky Viktor.

Az álom és álmoképeink.

(Vége.)

Agyunk azon szerv, melyben szellemi tehetségeink rejlenek. Valljunk bár materialistikus vagy spiritualistikus nézeteket, azt soha sem lehet tagadnunk, hogy minden lelki és szellemi tehetségeink az agyban székelnek. Azt legalább biztosan állíthatjuk, hogy agyunk oly eszköz, mely által lelkünk tevékenységi erejét nyilvánítja. S valamint tökéletlen hangszeren a legkiképzettebb játszó is hamis hangokat fog adni, úgy lelkünk működésének minősége is agyunk tulajdonaitól függ. Álmunkban agyunk táplálataja jelentékenyen esőkkentve van, a mint ezt Durham-nek alsó állatokon eszközölt kísérletei bizonyítják. Ő ez állatok koponyacsontjait részben fölnyitá s azt észlelte, hogy az üterek, vagyis az élenyült vért vezető edények lazábban vannak megtelve, mint éber állapotban, s így az agy működésének is sokkal csekélyebbnek kell lennie. Szellemi ténykedésünk általában a minimumra van leszállítva, mindenekelőtt pedig az értelem tevékenysége egészen szünetel. Igaz ugyan, hogy gondolataink s képzeleteink ugyanazon törvények szerint szövődnek, mint éber állapotunkban, ha nem az őket szabályozó és sorompókon való túllépéstől óvó itélő tehetőség- és értelemről vezetettek. Agyunk ezen korlátolt működéséből származnak *álmoképeink*.

Az álmokép tehát nem zagyvalékos, sötét és értelmetlen „valami“, melyről nem tudnók, honnan veszi eredetét, hanem ugyazon agyműködésnek productuma az, mely éber állapotunkban rendszeresen ténykedik.

Álmoképeink épen úgy, mint ébrenlétünk gondolkodása az ugynevezett „eszmétársítás“ törvényein alapszanak; ezeket is létrejöttük alkalmával a hasonló tárgyak egész sora, a szavak hasonhangzása, a történetek egyidejűsége és hasonló képek megjelenése idézi elő. Így, ha ébrenlétünkben lövést hallunk, az eszmétársítás nyomán vadászatra gondolunk; e mellett azután ismét eszünkbe jut, hogy a lapokban olvastuk, miszerint Ferenc József ő felsége a király Gödöllőre

rándult vadászatra: a lapok és király szavakból a hasonhangzás nyomán azon gondolat villan meg agyunkban, hogy a „Pesti Napló“ Szentkirályinak statistikai kimutatással 1200 szavazatot biztosított.

Itélő tehetőségünk éber állapotunkban mindenkor korlátozó és szabályozó befolyást gyakorol képzelő tehetőségünkre, és megakadályozza, hogy valami szokatlan fogalmakat összekössünk. Álmunkban azonban az eszmétársítás összefüggés-telenül játszik. Mig éber állapotunkban képzeleteink egymásután szép rendben vonulnak el lelkünk előtt, álmunkban ezek egyidejűleg, zavarosan jelennek meg, és egy zagyva egészszé egyesülnek. S a képek gyors és zavaros összeolvadásában megesik, hogy egyik kép a másik helyét foglalja el. Így például nem csoda, ha az imént példa gyanánt felhozott s eszmétársított fogalmakkal aludtunk el, hogy a vadászaton nem Ferenc József ő felségét, a királyt, hanem a Józsefvárosban Szentkirályit látjuk — bakot löni. Így származnak a legbonyolultabb álmoképek, melyek eredetét ritkán sikerül kikutatnunk.

Éber állapotunkban akaratunk szerint alakíthatjuk képzeleteinket. Gondolhatunk arra, a mire akarunk, s ez még sem mindig történik. Emlékeink tárházából sokszor felmerül lelkünkben egy-egy kép, mely eszünk ágában sem volt — a mint mondjuk, esetlegesen — melyről azután vagy akarva tovább gondolkozunk, vagy az eszmétársításnál fogva akaratlanul más tárgyra fordul figyelmünk. Gondolatainkat álmunkban is, midőn meghatározott önkényesen alkotott képekről szó sem lehet, emlékeinkből felmerülő képek hozzák létre. Azon tényezőket, melyek álmoképeink egész sorának mintegy a lét első szikráját kölcsönzik: napközbeni fontosabb benyomásaink és leggyakrabban alvás előtti gondolataink képezik. E képek sokszor egygyé olvadnak; sokszor azonban az eszmétársítás egyiket hirtelen halmozza a másikra, s a napi események és álmoképeink közti összefüggést többé nem találjuk.

Éber állapotunkban érzéseink szülik gondolataink sorát. Álunkban érzéseink, mint tudjuk nyugszanak, mindamellett bizonyos fokban mégis izgékonyak. Különösen hallásunk és érzelmünk a legmélyebb álomban is fogékony némileg a benyomások iránt. E benyomás szülte kép azonban majd mindig homályos és elmosódott s egészen más tüneményeket alkot, a mint például félsötétben a csonka fatörzset embernek vagy valami állatnak látjuk. A tökéletlen képet képzeletünk veszi esete alá s a legkülönfélébb alakzatokkal festi ki, s így származik a tulajdonképeni álomkép, mert érzékünk csekély izgékonyasága miatt a kép csak mintegy körvonalaiiban jelenik meg lelkünk előtt. Erre nézve nagyon sok esetet olvashatunk és önmagunk is tapasztalhatunk. Én sokszor álmodtam, hogy csatában voltam, párbajt vívtam — pedig nem vagyok modern hős — s homlokomon borzasztó viadal után sebet kaptam. Felébredve, a sebet csakugyan ott találtam — homlokomat az ágy széléhez vágtam. Meyer (a holdkórosság magyarázatában) beszéli, hogy álmodta, miszerint rablók rohanták meg őt, s a milyen hosszú volt földre fektették s nagy- és szomszéd-lábujja között egy karót vertek a földbe. Midőn felébredt, említett ujjai között egy szalmaszárat talált.

Egy másik állítja, hogy a mint aludni ment, lába alá forró vasat tett, mire álomban az Aetna csucsán, izzó lávában gázolva utazott. Hasonló módon történik az, ha az ember fűtetlen szobában még könnyű takaróját is lerugja, hogy Sziberiában van, s jéghegyek és jeges medvék közt didereg. Hogy a kimondott szavakat álunkban valóban felfognók s azok, mint szavak, álunkba beszövednének, igen ritkán történik. Olvasunk példákat: mint lehet ily módon valakinek álmát mintegy vezetni. Dr. Aberembrie például beszéli: „Egy angol altiszt az 1758-iki hadjárat alkalmával társainak mindig nagy mulatságot szerzett az által, hogy ezek fülébe susogtak s álmát azon t érre terelték, hova épen akarták.“ Egy más példát beszél ismét Kluge: „Egy boldogtalan szerelmes, ki mindamellett a mama kegyét bírta, ettől azon engedélyt nyerte, hogy alvó imádotjának nevét fülébe sughatá, a mit neki egy okos asszony tanácsolt. A leány csodálatosan megváltozott, kezdett simulni hozzá s végre neki adta kezét. Rög-töni érzelem-változásának oka felől kérdezettvén, azon feleletet adá, hogy férjét többszöri élénk álmaiban szerette meg.“ Bátor vagyok azonban megjegyezni, hogy e történet igazságára ugyan nem merném fejemet tenni, de lehetőségét sem

vonom kétségbe, és senkit sem riasztok vissza a szívek meghodítására irányzott e végső kísérlettől.

Belső érzéseink izgatása még gyakrabban idéz elő álomképeket, mint külérzéseink működésbe hozatala. Belső érzék alatt értem azon érzelmi ténykedést, mely testünk összes szerveinek állapotáról tudósít bennünket, mely egész öszletében *közérzetnek* is szokott nevezetni. Ide tartozik a jól- és roszul-lét érzete. Teljesen egészséges állapotban egyes szerveink működését, ugyszólván nem is érezzük. Nem érezzük, hogy gyomrunk, szívünk, izmaink vannak stb. Mihelyt azonban szerveink valamelyikének működési rendje meg van zavarva, erről a kellemetlenség bizonyos lehangoló érzete tudósít azonnal.

Ez érzeteket álunkban s'ntén észreveszszük, természetes, hogy homályosan, s így származnak valódi állapotunkra nézve jelképes álmaink. Így jön létre az ugynevezett „boszorkány-nyomás“. Ez a légzést előmozdító izmok görcsös összehúzódásán és az ebből származó légfenakadáson alapszik. Hasonló jelenségeket a tulterheltd gyomor is idéz elő, a mennyiben a rekesz-izmot — diaphragma — felfelé tolván, a tüdő terctkisebb-ro szorítja. Ha ébren vagyunk, légzésünk szabály-ellenességét valódi alapjára vezetjük vissza, azaz: légző szervünk helyi megsértésének tulajdonítjuk; okosodni álunkban nem tudunk, azért légzésünk fenakadásának érzésénél az eszmetársítás törvényeivel egészen ellenkezőleg valami nyomás gondolata jön létre s ennek megfelelőleg a nyomó tárgy képe. Így álmodjuk, hogy egy szepességi tót szekeret nyikorogva vontat rajtunk keresztül két meklenburgi, vagy hogy szobánk padlásáról sötét kísérteti alak ereszkedik alá s egész kényelemmel foglal helyet mellünkön. Sokszor nagy aggodalom száll meg, vagy hirtelen rettenünk fel, mi által rendesen léleketünk ismét a régi kerékvágásba jön. Azt álmodjuk például, hogy rablók rohantak meg; futni akarunk, de lábaink a földbe gyökereztek; félelemtől gyötörtetve, segélyért akarunk kiáltani, de egy árva hangot sem tudunk kiadni, míg végre hosszas erőfeszítés után izmaink göresbántalma megszűnik, s egy kiáltással ébredünk fel.

Hasonló módon nyer magyarázatot az álunkbani esés és repülés, mely utóbbi Scherner szerint tüdőnk működése érzetének tudatán alapszik. Szerinte tüdőnk két lobenyének fölemelkedése és alásüljedése okozná ez érzetet. Álmainkra nézve kedélyhangulatainknak is nagy szerepe van. Nagy öröm más álomképet szül, mint a mély

fájdalom; a szenvedélyes szerelem mást, mint a gyűlölet; mást a bánat, mást a lelkiismereti furdalás.

Ha az ember megszokta álmait figyelemmel kísé-
rni, e felhozott szabályok értékéről is meggyő-
ződhetik. E mellett azonban azt is észreveszi,
hogy álmunkat nem igen könnyű, mondhatnám
nehéz, emlékezetünkbe tisztán hamisítatlanul visz-
szaidézni. Ennek kettős oka van. Álomképeink
legtöbb esetben oly halványak és homályosak,
részelei oly határozatlanok, hogy ha emlékünke
akarjuk idézni, éber képzelőtehetségünk ecseté-
hez kell folyamodnunk, s a képeknek ezzel kell
határozottabb színezést s biztosabb körvonalokat
adnunk. Másik oka pedig az emberi lélek azon
vele született törekvésében rejlik, hogy mindent
logikai összefüggésben szeret tekinteni. Álomké-
peink pedig legnagyobb részt csak az eszmetár-
sítás laza kötelékével fűzvék össze; azért ha em-
lékünke hozzuk, akaratlanul is logikai, a gya-
korlati élettel ellenkező összefüggést illesztünk
közibük, mely tulajdonképen soha sem is létezett.

Ha mélyen alszunk, agyrendszerünk működése
oly jelentéktelen, hogy arra emlékezni sem tu-
dunk, azért az ily mély alvást álomtalanak —
álomkép-nélkülinek — szoktuk nevezni. Sokszor
tudjuk, hogy valamit álmodtunk, hanem mit, ar-
ról hallgat az írás. Ébredésünk előtt, midőn a
vér-testecsekkel tovaszállított éleny agyunkban
az anyagserét ismét élnékíteni kezdi, lesznek
álomképeink összefüggőbbek, s hamarabb meg-
maradnak emlékünkből. Álmaink élnéksége rit-
kán oly magas foku, hogy felébredvén, a valóban
átéltől ne tudnók megkülönböztetni. Egy téboly-
dai orvos, Jessen tanár beszél el erre nézve egy
esetet.

„Télben, öt és hat óra között reggel — a mint
hittem — a főgondnok felköltött, tudomra adván,
hogy emberek vannak itt, kik egy beteget el
akarnak vinni s kérdé, nincs-e valami kifogásom?
Én azt felelém neki, hogy a beteget csak engedje
elvinni, s eltávozása után a falhoz fordulva, ismét
el akartam aludni. Egyszerre csak eszembe jut,
hogy e beteg elviteléről semmit sem tudok, ha-
nem egy hasonnevű nőbeteg elmenetelo be van
nálam jelentve. Kényszerítve voltam tehát a kö-
rülmények után közelebről tudakozódni; gyer-
tyát gyújtottam, felkeltem, felöltöztem s a fő-
gondnok lakására mentem. Ezt nagy bámulatoma-
ra félig felöltözve találtam, s kérdésemre: hol
vannak azok az emberek, kik a beteget el akarták
vinni? csodálkozó kifejezéssel mondá: „Én sem-
mit sem tudok az egészről, most buvok ki az

ágyból, nálam nem volt senki!“ Még e felelet sem
adta vissza eszméletemet, s azt mondám, hogy
akkor bizonyosan a kulcsár volt nálam, hozzá
kell mennem, hogy mindenről biztos tudomást
szerezzek. Midőn a folyosón, mely a kulcsár la-
kához vezetett, egy pár lépést tettem, egyszerre
eszembe jut, hogy én ez egész dolgot, melynek
valóságáról egész e pillanatig nem kételkedtem,
csak álmodtam.“

E példában az a feltűnő, hogy a családás hosz-
szu időn át megmaradt, pedig álmodó agyműkö-
dése öltözködése és a főgondnokhozi menetele
alatt csak felüldülhetett volna!

Aránylag gyakoribb azon eset, midőn a feléb-
redés nem tökéletes ugyan, hanem elégséges a
valónak hitt álomképpel ellenhatni. Vannak ese-
tek, melyekben a félálomban levő emberek vala-
mi borzasztó álomkép által megsalutva, erősza-
kos tetteket vittek véghez, melyek természetesen,
nem voltak erkölcsileg betudhatók.

Egy ily álomittasságban elkövetett büntényt
olvasunk Henke folyóiratában, mint érdekes
példát.

„Jünger Keresztély, testőr, huszonkét éves,
három éve katona, jó nevelésű és nyugodt, cse-
des jellemű egyén, az őrszobában egy hárságyon
aludt, déli tizenkét óra előtt, midőn a kapitány
felkölté, hogy öt engedje a szobába. Jünger fel-
ugrott, a kapitányt minden tekintő nélkül mel-
len ragadta, kivonta kardját s neki vágott, hanem
ennek sikerült kikerülnie.

„Jünger tovább is kezdett maga körül vag-
dalózni, mire a legénység berohant és le-
fegyverzé. Szótlatlan s nyugodtan ült le a hárs-
ágyra. Jünger azelőtt való napon reggel hideg
időben őrt állott, éjen át kártyázott, csak keveset
ivott s reggel kimerültségében a meleg őrszobá-
ban mélyen elaludt. Vizsgálatnál azt mondá, hogy
álmodta, miszerint őrt állt s valaki haját tépte s
fegyverét vette el, mire ő kardot rántott s rává-
gott. Arról, a mi valóban történt, mitsem tudott.
Nem bírta felfogni, hogyan véthetett ő egy fel-
sőbbrendű ellen, ki a törvények megtartására
nézve oly szigorú. Az orvosok jóindulata az álom-
ittasság körülményét kérte figyelembe venni, mi-
re az ifju katona büntetésétől felmentetett.“

Sokszor mesélik, hogy azt álmodjuk, mint-
ha álmodnánk. Egy ide vonatkozó önvizsgálatot
közöl Beattie következő szavakban:

„Egyszer azt álmodtam, mintha egy magas hid-
nak karfáján sétálnék. Miért jöttem legyen ide,
nem tudtam belátni, miután pedig megfontoltam,
hogy én ilyeneket soha sem szoktam tenni, azon

gondolatra jöttem, hogy talán csak álmodom. Mivel azonban e nyugtalanító és nyomasztó helyzetből ki akartam menekülni, elhatároztam, hogy ledobom magam, azon reményben, hogy ez által kiábrándulok, a mit meg is téve felébredtem.“

E példában az álom közvetlen a felébredés előtt történt; az élelyfelszívódás tehát már oly fokon volt, hogy a szabad gondolkozás szervei korlátozottan már működhetek ugyan, hanem részben még az álmos eszmétársítás is szerepelt.

Ugyanily körülményekben látjuk megfejtését azon ismert jelenségnek is, hogy teljes fölébredésünk előtt valamely édes álmunkat akarunk szerint fűzzük tovább. Gondolkozási szervünk már ekkor teljesen működésképes, mi azonban oly állapotban vagyunk, hogy bizonyos ideig azt beárnyalhatjuk s a valóságos álomban kezdett fantastikus eszmétársítást tovább is működni engedjük. Hanem ha szabad gondolkozásunk egyszer a képzelet játékanak nekirontott, akkor az álmokép elvonul s mi valósággal felébredtünk.

Felébredésünk akkor következik be, ha az élelyfelszívódás legmagasabb fokát érte el, s az anyagesere rendes menetében van. Mint azonban ismeretes: felébredést eszközölhetnek a külső behatások is. Idegeink az erős izgatást közlik az agygyal, mi által erősebb vérkeringés s gyorsabb anyagesere származik, mely a kellő fokot elérve, a teljes felébredést eredményezi.

Az álom, mint fentebb említém, az ütöres véredények csekélyebb megtelésével is beéri. Minden, mi erősebb vértolulást idéz elő, s az agyrendszerre izgatólag hat, például megbukás a választásokon, álminkat zavarja. Ellúzi álminkat minden szenvedélyes felhevülés, lelki megrázkódtatás, sok gondolkozás és leginkább azon szerek, melyek a vért fejünkbe hajtják; ellenben álmot idéznek elő mindazon szerek, melyek a vért agyunkból levonják, és a véredényeket szűkebbre szorítják. Így a hideg borogatás e hatást idézi elő, mivel a hideg a véredények összehuzódását eszközöli.

Nagy hatáskörük van e tekintetben az ugynevezett álomhozó gyógyszereknek, melyek között a mákony opium és alkaloidjai, a morphiüm és narcein bírnak elsőrangú szereppel. Kísérletekből igen nagy valószínűséggel azon következtetést vonhatjuk, hogy a mákony az agyrendszeri edényekre összehuzólag hat, a vért tehát az agyból eltávolítja. Sebészi műtéteknél jelenleg leggyakoribb a hangyhalvag — choroform — alkalma-

zása, melynek egyedül illata oly kábítólag hat az agyra, hogy az elaltatott egyén egészen magánkívül van, öntudata tökéletesen eltűnik s a legvérfagyasztóbb műtéteket is kiállja a nélkül, hogy felébredése bekövetkeznék. Mindezen szerek által azonban csak azt idézhetjük elő, hogy agyunkban kevesebb élely fogyasztatik el, de nem, hogy egyszermind több élely-mennyiség vétessek és a vértestecsek által szívassék fel. S innen van az, hogy a mákony által előidézett álom soha sem oly üdítő, mint a természetes. Egészséges állapotunkban nem szükséges e sokszor veszélylyel járó szerekhez folyamodnunk. Álmunk bekövetkezésére nézve nagy szerepet játszik a megszokás. Szervezetünk végső kimerültségét nem igen szoktuk bevárni, hanem elalszunk rendesen hamarább, s pedig akkor, midőn élely-fogyatékunk a szokás által meghatározott határt elérte. S ezért lehet az embert bármely pillanatban felébreszteni. Mindig létezik egy kis tartalék-élely, mely a felébredést lehetségessé teszi. Ha virasztás után élely-hiányunk végső határán van, oly mély álomba merülünk, melyből csak bizonyos idő múlva lehet bennünket felvívni.

Elhárítani ez akadályokat, melyek álminkat zavarják, nincs mindig hatalmunkban, mivel felindulásunk s izgatottságunknak nem mindig vagyunk urai. Erre nézve vagy magas fokban nyálkás vérmérsekkel, vagy kitünő erős akarat- és erőlyes önuralommal kell bírnunk. Így olvashatjuk I. Napoleonról, hogy ő mindenkor el tudott aludni, ha akart, még a lipesei csata alatt is. Ő tehát oly erőlylyel volt megáldva, hogy nemesak érzelmeit tudta legyőzni, hanem tetszése szerint gondolkozásával is felhagyhatott. Hogy különösen ez utóbbi nem nagyon könnyű, erről talán mindenki meggyőződhetett. Ha valami gondolat, valami terv élénken foglalkoztatja lelkünket, nem tudunk elaludni; igyekszünk ekkor gondolatainktól szabadulni s valami érdektelenségre gondolni, miáltal agyunkban az anyagesere nem lesz oly élénk. Egy szóval igyekszünk unatkozni; gondolunk valami végtelen egyhangúságot, például egy csörgedező kis patak örök egyhangúságban zajló moráját. Én ettől mindig elalszom. Hanem hogy olvasóim is valahogy most ne hallják e bölcsődalhoz hasonló altató morajt s el ne szenderüljenek, értekezésemet azon reménnyel fejezem be, hogy talán mégis mondtam benne valamit, mi érdekességüket éberségben tartá. *P. J.*

Egy hét története.

(Aug. 30.)

(VK.) Az új német színház terve „nagy” s Dux Adolf az ő prófétája. Az „Ohud” hegye, hol ez új próféta zörgöti fegyverét, az „Ungarischer Lloyd.” De hiába zörgöti: a város atyái, (mint egykor az Abu Sophian népe) hatalmasabb s egy kissé körültekintőbb is, minélfogva a próféta hiába hiszi magát győzhetlennek, végre is a tények kérelhetlensége előtt hátrálnia kell, az önszötte nyombusz nem csekély kárával.

Dux Adolf barátunk igen derék ember, s megérdemli mindnyájunk becsülését, hanem ezuttal — *álmodozott*, s magát valószínűleg egy „Kunst-institut” szellemi fejedelmének álmodta; művezetőnek-e vagy dramaturgnak? az az ő édes álmainak titka; hanem annyit mégis elárult belőle, hogy az ügy igen a szívéhez nőtt, s egykor ve-rejtéssel, most könyhullatással küzd érette.

Közelegvén az idő, midőn az új téri színház, mely úgy is csak „Noththeater”-nek épült, rommá döntetik, nehogy egyszer az dőljön az operette-imádók fejére: Ellenberger et comp. összeálltak új tervet csinálni. Azok pénzt ígértek, Dux Adolf pedig észszel szolgált. Kimondák, hogy Pestnek egy nagy német színház *kell*, mert ez kultur-kérdés. Ám ha szükségét látják s van pénzök rá: hadd építsenek, — mondta rá a pesti ember, a ki régi tapasztalásból tudja, hogy milyen kultúra foly az itteni német színpadokon. Hanem Ellenberger et Dux valami egyebet is akartak, nem többet és nem kevesebbet, mint a város *segélyét*. Szerénységüket azzal kezdék, hogy megint az új téri kellő közepét kérték maguknak. Az nem lehet! — mondá a mogorva város — ott valami egyébbnek van helye; (többi közt pénztözsérek egy társalgási kéjpalotát terveznek oda, oly nagyot és oly szépet, minő a bécsi Stadtparkban áll, hol zene szól, virággyak illatoznak s szökökutak susognak.) Na jó, beírják hát egy dunaparti telekkel is a Ganzházon fölül. Azt sem adhatjuk! — mondták a városi atyák. Na hát valami pénzsegélyt? S e kérdésre aztán Havas Ignác ő usgát megszállta a nagylelkűség, s kétszázezer forintot szánt nekik, mire a tisztelt hazafi kapott is egy nagy koszorút, hanem a legesipösebb élclaptól. Nem is volt kedve többé ismételní bőkezű indítványát, s a város közgyűlése „kurz und gut” elhatározá, (Királyi Pál indítványára, a kit üdvözlünk e fölépéséért), hogy Ellenberger et Dux megkaphják ugyan az engedélyt 30 esztendőre, hanem a vá-

ros nem segélyezheti őket, miután az egészet pusztán magán-vállalatnak tekintik.

S van zokogás az Ohud hegyén! Ily röviden elbánni egy kultur-kérdéssel, a műsákkal, a városi lakosság egy nagy részének érdekével. Hanem Dux barátunk csalódik, mert az ő és társainak érdeke még nem a városé, s ha ők a műsákról álmodoznak, tegyenek is érte önmaguk, a mint tett a magyarság is a maga színházaiért. Hány évtizeden át volt a városnak német színháza, a nélkül hogy a magyarság felzudult volna miatta. Pártolta és fölemelte a magáét; ez volt, a mit tett. E közben pedig a városnak elég oka volt megbánni, hogy német színházat tartott, mert az bizony nem nagy dicsőségre szolgált. E tapasztalásokkal szemközt aztán hiába kecsgett Dux barátunk bennünket magas művészettel, mi tudjuk jól, hogy ilyesminek létrehozása még Németország másodrendű városaiban sem igen sikerül, hát még Pesten, hol sok német igazgató kezdte már a drámák sasaival, s végezte mindig az operettek és bohózatok papagályaival. Azt mondják az Ohud hegyén, hogy a nyelvkérdés itt melékes, fő a művészet. Köszönjük! Egykor a pápaszemes germanizátorok is azt hirdették, hogy ne törődjünk mi a nyelvvél, főbb az, hogy jólétre vergődjünk akármily nyelvvél. Ugy látszik tehát, hogy a mit szurony és vaskalap nem tudtak elhítozni, azt most a műsák köntösében szeretnék megpróbálni. De a városi atyáknak van eszök! Tudják, mi rejlik ez általános művészi érdek és nagyszabású színház alatt, a miben Dux barátunk, nem kétkezdünk, oly ártatlanul és őszintén hisz, a mi magában véve még nem volna nagy baj, (naivitás, egyéb semmi!) csak aztán ne követelné egyszersmind, hogy mi is higyjünk benne, s ne haragudnák, ha a városi atyák nem álmodoznak vele együtt, miután igen is ébren vannak. Sőt köszönje meg, há őt magát is jó előre fölbresztik s értésére adják, hogy Magyarország fővárosában az értelmiség (mely t. i. a nagyobb művészetet kedveli) jobbára magyar, míg a német elem legnagyobb része beéri a „Varietés”-vel és az „Uj világ”-gal. A mi pedig Ellenberger et Dux urakat illeti, ők ugyan igen tiszteletreméltó urak, de huszad- vagy századmagukkal még sem képeznek oly nagy lakosságot, hogy egy édes ábrándjuk valósíthatlanságára Pest városának egy pár száz-ezeret kellene költeni. Fájdalmas lehet ugyan — meghisszük — Dux barátunknak lemondani

az álomról, melynek teljesülhetésével kecsgetteté magát, de biz' o fájdalomban igen kevesen osztozunk, habár különben elegenden szeretjük és becsüljük.

A mi pedig azt a magas német színirodalmi kultuszt illeti: megvalljuk, valamivel kevesebbet szeretnénk belőle még a nemzeti színpadon is. Példárá Benedix „Békebontó“-ja, melyet örömeit elengedtünk volna, miután meg van a mi „Mamá“-nk, mely ugyane családból sokkal kómikaibb alak; legalább nem bír oly visszataszító vonásokkal, minőt Seefeldné asszonyon bőven látunk, midőn férjes leányát udvarlókka is kecsgetteté s vejét csak akkor tartja „derék ember“-nek, midőn hallja róla, hogy válasra bizgatott nejének bőven fog pénzt adni. Biz ezt a vigjátéki német asszonyságot csak a Szathmáry L.-né asszony játéka menté meg attól, hogy közönségesen gonosz egy mamának ne lássuk.

A nemzeti színpad különben mostanában nem igen kényeztet el bennünket ujdonságokkal. Régi német vigjáték színpadra hozatala után Rossini „Tell Vilmos“-át vette elő, alkalmasint Lehmann szép svájci diszleteiért. Különben jó, hogy „Tell Vilmos“-t évek óta pihentették. Legalább a közönség elfeledte, hogy címszerepét egykor Bignio énekelte. Most Láng Fülöp próbálgatja, s mi kerestük benne a hőst, de csak árnyékát láttuk.

Hanem volt örömiünk is egy este: „A szökött katona“ századik előadása. Világvárosokban minden valamirevaló színmű fölkerül ennyiszor a színpadra, hanem nálunk az ilyesmi ritkaság, sőt unikum. A „Hunyadi László“ tavasszal érte meg jubilaumát, e régi jó népszínmű pedig most. Egy kedves alkalom volt tehát elismerni ama ritka termékenységű költő érdemeit, ki 84 színművet írt, 17-szer nyert első, kétszer pedig második drámai jutalmat, ki ezen kívül egész halmaz jó fordítással is gyarapítá a játékrendet, s a ki sok érdeme mellett a mily munkás, ép oly szerény férfiú.

Jól esett látni ez érdemek elismerését. Nagy és díszes közönség jött össze, volt taps, kihívás, ezüst koszorú, melyet az első felvonás után a színpadon az elismerés szavaival nyújtottak át; adtak emléket, őszinte szavakat, meleg kézzorításokat. A zenekar teljes számban jelent meg, s Erkel maga igazgató a nyitányt: Berlioz „Rákóczi-induló“-ját, mely körülbelül azon szép idő szülöttje, midőn Szigligeti épp utat tört élettelen népszínműveivel, midőn Petőfi énekelte, s egész Magyarországon a legnemesb törekvések hajnali fénye derengett.

Valami ez idők illatából lebogett ez este a né-

zötéren és a színpadon. Emlékeztünk, szomorkodtunk és örültünk. 1843-ban, november 25-dikén volt e népszínmű első előadása és zajos sikere. Gergelyt akkor az öreg Lendvai játszá, Julcsát Éder Luiza, egy közkatonát Füredi, ki csak akkor kezdé pályáját. S mennyi minden fekszik ez első est és e jubilaum között: zajos hatások, művészi pályák, keserűségek, sirhalmok! Alig egy-kettő van a régiek közül; de maga a költő még mindig a férfikor teljes erejében munkálkodik, évről-évre gyarapítva érdemeit, koszorúit s a színház játékrendjét.

Valóban mindaz a kitüntetés, mi őt ez este érte, bár szívből jött és szépen nyilatkozott, csekélynek mondható az ő irodalmi érdemeihez képest; de bizonyára jól esett a szerény költőnek ki alig látszik egyébre gondolni, mint hogy beöltse hivatását a színháznál, irodalomban és a családban.

Meg kell jegyeznünk még, hogy e századik előadásnak nemcsak a kegyelet adott vonzerőt, hanem a szerepek kiosztása is. Vetélkedve játszottak legjobb színészeink, s Gergely dalait Tamási (mint vendég) sok hatással éneklé, Julcsa szerepében pedig Helvei Ilka kisasszony (az operától) igen kellemes jelenség volt, s ügyesen mozgott.

Az ünnepély végét — ősi szokás szerint — áldomás képezi. A Frohner-szálloda termében ugyanis diszlakomát rendeznek Szigligeti íróársai, s ez asztalnál összegyűlnek művészek és a toll emberei, hogy kezét szorítsanak „A szökött katona“ szerzőjével. A kiket a politika elválaszt, azokat itt most összehozza egy közös érzés: a költészet iránti elismerés. Olyforma kedves és ritka alkalom lesz ez, minőt Homér fest, midőn egymással csatázó hősei az ütközet után összejönnek és kicserélik fegyvereiket. Itt csak egy hang lesz, mely a kitűnő költőt élteti, s egy ohajtás, mely neki még hosszú és boldog pályát kíván.

Ismerőseink közül azonban hiányozni fognak néhányan. Kérdenünk sem kell: hol vannak? Fiuméba mentek. A gőzösök és vasuti kocsi, melyek dél felé tartanak: e napokban teli voltak orvosokkal, természetvizsgálókkal s oly vendégekkel, kikből a Fiume iránti előszeretet csinált néhány napra természetbarátot. Még egy népzenekar is (a Bunkóé) utra kelt, hogy semmi se hiányozzék. Lucullusi lakomák, festői kirándulások, érdekes gyűlések képezik a programot, melynek több híve lett, mint remélték. A fiumei emlékkönyvet csak ezer példányban nyomatták ki, holott csak itt Pesten ezerháromszáz tag jelentkezett. Így vagy

ötszáz tag könyv nélkül maradhat. Se baj! bizonyára nem a könyvért iratták be magukat. A rendező bizottság meghívta király ő felségét is, kit azonban fontos ügyek (brucki tábor stb.) akadályoznak a megjelenésben.

A mult héten ő felsége nálunk volt egy nap, s az indóházban az az egy szál miniszter, ki most az egész minisztériumot képviseli: Gorove és a város alpolgármestere s főkapitánya fogadták. Ő felsége csupán katonai szemlét tartott s megnézte a honvédeket, kik igen kitűnő és szabatos gyakorlatokkal mutatták be ügyességöket. Ki-

vált a huszárok tettek ki magukért. Király ő felsége szóval és írásban is kifejezte teljes megelégedését, mely annyival indokoltabb, mert kevés idő alatt csakugyan sokra vitték. A királyné is (ki szeptember vég n Gödöllőre jön) gondol a honvédekre, s zászlószalagot himez az első teljes honvédszászlóalj lobogójára. Kell is, hogy a hadcsapat buzduljon s minél nagyobb kedvvel gyakorolja magát, mert tornyosodnak a fellegek: Carolus román fejedelem szövetekezési utazásokat tesz ellenünk, s mondanunk sem kell, hogy ő magassága milyen félelmetes egy ellenség!

V e g y e s k ö z l e m é n y e k.

Történeti naptár. Szeptember hó 3-án. Poitiers Diana született 1499. — Grodnoi országgyűlés 1793-ban.

4. Chateaubriand született 1769. — Roveredoi csata 1796. — Barcelonai forradalom 1843. — Obrenovics Mihály született 1823.

5. Gr. Széchenyi István a Dunába ugrik, de megmentetik 1848. — Richelieu 1585., XIV. Lajos 1683., Weiland 1733., Cantu Caesar 1805. születtek. — Bourmont győzelme Lisboa mellett 1833. — Konstantinápolyi tűzvész 1865. — A cholera kezd Pesten terjedni 1866.

6. Colbert † 1683 — Pétervárad caputitatio 1849. — A görögök és krétaiak lázadása a törökök ellen 1866. — Petőfié Szendroy Julia † 1868 ban,

7. Rurik Nowgorodnál letelepül s alapítja az orosz birodalmat 862. — Zrinyi Miklós hős halála Szigetvárott 1566. — Eugen hg győzelme Turinnál 1706. — Buffon született 1707. — Badeni béke 1714. — Koppenhága capitulal 1807. — Bonaparte győzelme Borodínánál 1812. Samyl orosz kézre kerül 1859.

8. Noe kiszáll a bárkából Kr. e. 2542. — Szűz Mária született Kr. e. 21. — Cola Rienzi megöletik 1345. — Sebastopol bevetele 1855. Petőfi Sándor és Szendroy Julia esküvője 1847.

9. Czuczor Gergely † 1866. — Constantinus Porphyrogenitus született 905. — Drezdai forradalom 1830. — A Blumfeldt melletti lögyapotgyárban 800 mázsa lőpor fellobbant 1865.

Közli: V. A.

— (A „primás“ magyarul). Ezelőtt egy negyed századdal, midőn a szó alkotás, a szavak erőszakolt magyarosítása oly nagy és jelentékeny szerepet játszott, Nyitra-Zerdahelyi Lőrinc egy aranyat tűzött ki a „primás“ szó magyarosítására. Persze ajánlottak nyakatekert új szókat, hogy

az embernek háta borsózik, ha végigolvassa őket. Maga a pályadíjt kitűző, a következő szavak közül kivánt egyet választatni, mint a melyek, szerinte, leglábben adják vissza az eredeti értelmet, ugymint: Elsnök, első, elsődnök, elsődor, fődor, *fődnök*, egydor, egynök. A pályázóknak e szavak nem igen tetszettek; ajánlottak, szerintök, jobbakat, így: áldornok, paphereceg, vagy rövidebben papherec, első, védőr, védőr *szőlő*, gyámör, magyar- vagy hun védszentör, üdvölör, üdvör, üdvnök, papnagy, üdvnagy, hitnag, *ajtnagy*, első, lelkelső, föh. tör, *elsősz*, lelkelész, elsők, elsők, országfőnök, országnagy, országelnök, főpap, elsődorász, fődorász vagy *fődnősz*, vallásdor, elsődorásznagynok, vallásdorásznagynok, elsőny, honérsek, főnagy, *papor*, felnök, főnök, Magyarország egyháznoki koronázó hercege, hercegi főpap, érsnök, érsdor, főgyháznok stb. A jutalmat kitűző legjobbak tartotta ezek közt a saját maga által ajánlottakat így tehát az egy aranyat a pályázók közül senki sem nyerte el. A „primás“-ra maig sincs általános elfogadott szónk; de legjobban használják az „áldornagy“ szót; ámbár ez sem jó, mert a tője: „áldor“ nem elfogadott szó; ennél jobb a később ajánlott „áldozárnagy“ vagy „főáldozár“ is. De ezt hagyjuk a nyelvészekre; mi csak mint curiosumot, akartuk felemlíteni a sok új szót *Lárap Jenő*.

* (*Humboldt*nak,) a világhírű tudósnak, emléket terveznek Berlinben. A tanácsnak az a terve, hogy az alakuló két új park közül az egyiket Humboldt-parknak nevezzék. Ezenkívül a nagy tudós emléksobrát is fölállítják valamely nyílt helyen, s a park mellé egy kis botanikus-kertet alapítanak. Londonban pedig éppen most foglalokznak a „Kozmos“ írójának emelendő szobor eszméjével.

Előfizetési fölhívas a

„Hazánk s a külföld“

szinesnyomású műlapokkal megjelenő s
lehetősebb hetilap új évnegyedi folyamára.

Előfizetési föltételek:

Egész évre 6 frt. Negyedévre júlustól—októberig . . . 1 frt 50 kr.
Félévre júlustól—decemberig 3 „ „ ar 1868-ki műmelléklet csomagolása külön 30 „
Szokoly Viktor,
felelős szerkesztő.
Kiadó és tulajdonos: az „Athenaeum“ társulat.
(Pest, barátok tere 7. szám.)

Ajánljuk a nagyérdemű közönség figyelmébe

KOHN IGNÁCZ

órágyárosnak

már számos évök óta legjobban hírbem álló óráitét
Pesten, Nagy-útoza 6. sz.,
mint e szakban legszilárdabb és legbecsületesebbet, miután
és tekintethen számos elismerő-iratot tud felmutatni, s mint-
hogy összeköttetésben áll Schweits legjelesebb órágyá-
rosával, azon kedvező helyesben van, hogy csakis a leg-
jobb és legegyszerűbb órákat szállíthatja.
Valamennyi schweitsi szobóra 3 évi írásbeli jótállás
mellett adatik el, melyek függő, fekvő, szóval mindenféle
helyesben a legjobban ki vannak próbálva. Minden vendő in-
gyen kap egy kis könyvet, melyet ő adott ki magyar és
német nyelven, s melyből megtudható, hogy lehet az órák
folyton jó állapotban tartatni, s melyben egy kiegészítő tábl-
lázat is van, mely szerint az óra a napóra után igazítható

Aranyórák:

Órák szoborok	frt. frdg.	Arany cillinder órák 8 rubin bilygek- kettős fedél	59, 41—44
Órák szoborok 4 és 8 rubinnal	10—14	Arany cillinder órák 8 rubin bilygek- nek krist. és kettős fedéllel	46, 53—58
Órák szoborok 15 rubinnal	15—16	Arany horonyórák 15 rub. kettős fedél és belső aranylappal	49, 55, 58—63
Órák szoborok 15 rubinnal	15—16	Arany cillinder órák horonyórák egy- mántokkal edző	58, 59, 63, 78—83
Órák szoborok 15 rubinnal	15—16	Arany remontr bilygeknek kettős lappal és a nélkül	64, 78, 88, 98
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Függő órák minden 8-ad nap felhasználó	16, 30, 32—34
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Függő órák óra-és félóra-útszállal	30—34
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Óra-és negyedóra-útszállal	48, 50, 55—65
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Havi regulator	80—82
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Ebrenes órával	—6
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Varus-órák, melyeket nem szükséges felhuzni	53—60
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Vadász-remontr	—11
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Widnes feltájú torony-órák, valamin- javítások megrendelése a legelőcsőbb áron fogadta 1k el.	—
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Legszébb és divatosok minta.	—
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Arany medallion 14 kr, 7, 10, 15, 18, 22, 30— 35 frt.	—
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Arany medallion 18 kr, 15, 18, 24, 30, 36—46 frt.	—
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Arany rövid 18 krosz láncok, 16, 24, 32, 40, 50, 60, 70—80 frt.	—
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Arany bosszu 18 krosz láncok, 35, 45, 55, 70, 80, 90—110 frt.	—
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Aranygyűrűk 18 krosz. 5.50, 6.50, 7.50, 12.50, 15.50.	—
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Aranygyűrűk 14 krosz. 5.50, 4.50, 5.50, 6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 10.50, 13.50, 14.50.	—
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Arany posztóútszállal, 14 krosz 4.50, 5.50, 6.50, 9, 10, 12 frt.	—
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Arany tűszálak 14 krosz 4, 5, 8, 10—14.	—
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Arany ingelő-gombok 14 krosz párja 2, 3, 4, 5, 6, 8—10.	—
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Arany kését-gombok 15 krosz nagy, párja 4, 5, 7, 8, 10, 13—15.	—
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Készt rövid láncok 73 lasso 4, 5, 6—7. „ „ „ legelsőmód francia 7, 8, 9, 10, 12, 14 „ „ „	—
Órák szoborok 15 rubinnal	15, 20, 22—25	Készt bosszu nyakláncok 7, 8, 9, 10, 12—15.	—

Medaille de la société des sciences industrielles de Paris.
Semmi ószhaj többé!
MELANOGENE
Dioquemarettől Rouen-
ből. Gyár: Rouenben, rue
Saint-Nicolas 89.
A haj és szakálnak pil-
lanatnyi gyors, — bármely
árvazatu, a bőrre nem
minden kárthozony hatá s
nélküli festésére.
Esen festősszer legjobb
valamennyi eddig használtak közt.
Főraktár: Pesten Török J. gyógy-
szerés urnál. király-utca 7. sz.
Ára 8 ft 50 ki, postán 30 krral több.

„Athenaeum“-ban megjelent:

Jókai Mór: *A szerelem bolondjai.*
E regény talán legnagyobb
sensatívó költött a kedvelt
regényiró minden eddig megjelent
művei közt. Cselekvénye a leg-
újabb mult politikai világban,
az ugynevezett prorsioriumban
játsszik. A nélkül, hogy azemélye-
ket festene, ismerősök előttünk
midezen alakok: a méltóságos
úrtól — ki mindenféle kormány
alatt méltóságost játszik, az élel-
mes bankárón s a divathölgyön
át egész a cirkus bohócáig; ugy-
szintén a nádály-természettől ál-
lambivatlanoktól a nemesszivű
katonáig.—Társadalom-politikai
korrajz emő, mely e tekintethen
mintegy folytatása a külföldön is
új nagy érdekeltséggel fogadott
„Oly földesur“-nak s előre is örü-
lünk a kedvező fogadtatásnak,
melyet emő mind a szomszéd-
német, mind a távolabbi Angol
irodalomban magának a irodal-
munknak szeres. 4 kötet 4 ft.

Beck Károly. *Mater dolorosa.* Elbeszélés, Ford. Beck Hugo 1 frt.
Serédi Ilma naplója. Francziából Toldy István 1 frt 60 kr.
Bell Robert. *As arany hácszó.* Regény. Angolból fordította Szabó Richard. Két kötet 2 frt 60 kr

A párisi világkiállításon nagy éremmel lett kitüntetve.
Montre Proletaire (munkásórák) kristály-
üveggel, a nyaknál jobbfel felhu-
szandó, tartósan késztive 14 frt.

Videki megbízások, az összes legelőcsőbb beküldése, vagy postai után-
vét mellett, a leggyorabban teljesíttetnek. — Órák, arany és ezüst, legmagasabb
áron megvételnek és becséreltetnek.